

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

วิสาหกิจชุมชน กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น นิติบุคคล ในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ความหมายของ แนวคิดของวิสาหกิจชุมชน จะให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง มุ่งเน้นกับวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ โดยเป็นการทำวิสาหกิจชุมชนเพื่อพอกินพอใช้ก่อนแล้วพัฒนาไปสู่การดำเนินงานเชิงธุรกิจ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นรากฐานที่เป็นทุนที่ยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไปวิสาหกิจชุมชนโดยสรุปคือการประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง "ทุนของชุมชน" ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน) (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน) อย่างไรก็ตามด้วยนโยบายของรัฐบาลที่มีการขับเคลื่อนให้เกิดวิสาหกิจชุมชนโดยการถ่ายโอนงบประมาณ อุปกรณ์ วัสดุดิบ ความรู้ ด้วยการผ่านองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพ ดังนั้นด้วยกลไกดังกล่าวส่งผลให้เกิดกลุ่มอาชีพ กลุ่มธุรกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมากมายทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ของประเทศไทย ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นระยะเวลา 8 – 10 ปี พบว่ามีทั้งสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จหรือกลุ่มอาชีพ กลุ่มธุรกิจชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถดำรงอยู่ได้แต่ไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร (บุญทวารณ วิงวอน, 2548)

อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีชื่อเสียงในเรื่องของการแกะสลัก โดยเฉพาะบ้านลูกเนื่องจากอำเภอแม่ทะนั้นเป็นอำเภอที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีที่นาในการทำนา ในขณะที่เดียวกันก็มีการอาชีพเสริมต่าง ๆ เช่น การทำเกษตรกรรมต่าง ๆ การเลี้ยงกุ้งซึ่งครั้งนั้นจะเจริญเติบโตบนกิ่งไม้ โดยเฉพาะต้นไม้ที่นิยมเลี้ยงครั้งก็คือต้นจามจุรี “จำฉา หรือ ก้ามปู” ต้นไม้ดังกล่าวนอกจากจะเลี้ยงกุ้งได้แล้วยังสามารถนำไม้ไปแกะสลักได้อีก จึงเป็นที่นิยมปลูกกันมากในอำเภอแม่ทะเพราะสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายด้าน ที่ทราบว่าอำเภอแม่ทะนั้นมีกลุ่มผู้ที่มีซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งที่ดำเนินกิจการมาช้านาน โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษประมาณ 200 ปี ต่อมาลูกหลานได้สืบทอดกันมา อนึ่งจากการที่คณะผู้วิจัยได้พบปะสนทนา

กัลป์กลุ่มผู้ตีมีดบ้านแม่ปุง อำเภอแม่ทะ ในวันที่ 17 ธันวาคม 2552 โดยคุณจ่านิง เครือจักร และคุณทะนงศักดิ์ รินคำ ผู้ให้ข้อมูลของการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่ากลุ่มตีมีดบ้านแม่ปุงมีจำนวน 5 กลุ่ม ที่มีการจัดตั้งขึ้นมาและจำนวนสมาชิกกลุ่มละประมาณ 30 คน ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกแบบหลวม ๆ หรือเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว หรืออาจเรียกได้ว่าแบบไม่เป็นทางการ และเป็นเพียงการรวมกลุ่มกันเพื่อหางบประมาณมารองรับ หรือเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัวส่วนใหญ่ทางสมาชิกกลุ่มได้ทำการผลิตสินค้าออกมาจำหน่าย เช่น มีด เสียม จอบ เคียว และสินค้าอื่น ๆ ถูกคำสั่งทำซึ่งสินค้าส่วนใหญ่ของที่นี่นั้นจะผลิตเพื่อรองรับสำหรับเกษตรกรที่นำสินค้าต่าง ๆ เหล่านี้ไปใช้ในการทำการเกษตรมากกว่าเอาไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตจะใช้เหล็กแหลมของรถยนต์ที่หมดสภาพการใช้งาน แต่สามารถนำเหล็กแหลมมาใช้ได้เนื่องจากเป็นเหล็กที่แข็งแรงทนทานต่อสภาพงานที่หนัก ๆ ได้ดีซึ่งรับซื้อเหล็กมาจากพ่อค้าขาย ของเก่าที่เอามาขายให้ถึงที่ในกิโลกรัมละ 22 – 25 บาท การจัดจำหน่ายจะจำหน่ายในตลาดภายในชุมชน หรือตลาดใกล้เคียงรวมทั้งมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงที่กลุ่ม

อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบจากการสัมภาษณ์สมาชิกบางคนเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2552 พบว่ากลุ่ม ตีมีดบ้านแม่ปุงไม่มีรวมตัวกันอย่างเป็นทางการมีปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ปัญหาด้านเงินลงทุน ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านการจัดทำบัญชี การจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม และการประชาสัมพันธ์ ส่งผลให้ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งแต่ละกลุ่มยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่ดี จึงทำให้ไม่สามารถพัฒนาการผลิตมีดและอุปกรณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากลูกค้าโดยเฉพาะคุณภาพและความหลากหลายของสินค้าและตราสินค้าที่ถาวร ตลอดจนกำลังการผลิตที่ยังไม่ได้มาตรฐาน และมีการผลิตอย่างต่อเนื่องปัญหาย่อย ๆ ต่าง เช่น รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตการขาดแคลนอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการดำเนินการ

ดังนั้นจากการพูดคุยกับกลุ่มสมาชิกผู้ตีมีดพบว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ที่ถาวรได้ แต่ปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจจากเยาวชนรุ่นหลังเท่าใดนักเนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงงานฝีมือ ระยะเวลาในการผลิต และใช้ความอดทนสูงในการตีมีด ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่สมาชิกในชุมชนรุ่นเยาว์หันไปประกอบอาชีพอื่นถึงแม้ว่าจะมีรายได้ไม่น้อยกว่าก็ตาม หากไม่มีใครทำการอนุรักษ์ หรือไม่เห็นความสำคัญ ในอนาคตอาจจะทำให้ภูมิปัญญาในการตีมีดนี้หายไปจากชุมชนถ้าลูกหลานเยาวชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญกับอาชีพที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและสั่งสมมาแต่ยาวนาน

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คณะผู้วิจัยตลอดจนนักศึกษาคณะ
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เล็งเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวมีความน่าสนใจในการใช้
กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มตีมืด บ้านแม่ปุง ตำบลน้ำโจ้
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 1 จากการสัมภาษณ์ ณ สถานที่ทำการตีมืดจริง

โจทย์วิจัยหลัก

1. สถานภาพ และศักยภาพของพื้นที่ รวมถึงการดำเนินงานของ กลุ่มตีมืด บ้านแม่ปุง
ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ความเป็นไปได้ของแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของ กลุ่มตีมืด บ้านแม่ปุง ตำบล
น้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นวิสาหกิจชุมชนมีมากน้อยเพียงใด

โจทย์วิจัยรอง

1. การมีส่วนร่วมของกลุ่มในการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มตีมืด บ้านแม่ปุง ตำบลน้ำโจ้
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ว่าเป็นอย่างไร
2. ภาวศึทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับตีมืด บ้านแม่ปุง ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัด
ลำปาง มีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดประสิทธิภาพได้มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มตีมืด บ้านแม่ปุง ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อน
2. เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มตีมืด บ้านแม่ปุง ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 4 ด้านดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มตีมืด เช่น การผลิต การจำหน่าย การบริหาร การเงิน การบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดการความรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่ม

2. ขอบเขตด้านประชากร

สมาชิกกลุ่มผู้ตีมืดบ้านแม่ปุง ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 5 กลุ่ม จำนวน 30 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่

กลุ่มตีมืด บ้านแม่ปุง ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 5 กลุ่ม สมาชิก 30 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษา 12 เดือน ตั้งแต่เดือน มกราคม - ธันวาคม 2553